

Asia: VN/12187/2020

Maksuvälinepetosdirektiivin täytäntöönpano

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Suomen Asianajajaliitolta on pyydetty lausuntoa ehdotuksesta koskien maksuvälinepetosdirektiivin täytäntöönpanoa. Rikoslain 37 luvun maksuvälinerikoksia koskevia säännöksiä maksuvälinepetoksesta, törkeästä maksuvälinepetoksesta, maksuvälinepetoksen valmistelusta, maksuvälineen määritelmästä ja oikeushenkilön rangaistusvastuusta ehdotetaan muutettavaksi.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uudet säännökset maksuvälinerikoksesta, törkeästä maksuvälinerikoksesta ja lievästä maksuvälinerikoksesta. Direktiivillä pyritään vastaamaan maksuvälinepetosten lisääntyvään ja kehittyvään vahingollisuuteen. Direktiivin täytäntöönpanolla on tarkoitus estää rajat ylittävää rikollisuutta, jolla on usein kytköksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Suomen Asianajajaliitto pitää tavoitetta tärkeänä ja keskeisin osin ehdotetuille muutoksille on rikostorjunnan näkökulmasta ilmeinen tarve.

Suomen kannalta direktiivin implementoinnissa periaatteellisimpia kysymyksiä ovat ehdotus säätää nykyistä laajemmin rangaistavaksi valmistelu- ja yritystekoja sekä rangaistuasteikkoja koskevat velvoitteet samoin kuin virtuaalivaluutan sisällyttäminen direktiiviin. Suomen Asianajajaliitto on suhtautunut valmistelukriminalisointeihin varauksella niihin liittyvien oikeusturvaongelmien vuoksi. Rangaistusasteikkojen ankaroittaminen ei ole samassa linjassa muun lainsäädännön ja vastaavien muiden säännösten kanssa. Tämä on ratkaistu säätämällä erillinen maksuvälinepetos ja maksuvälinerikos, koska perussäännöksen rangaistusasteikkoa ei haluttu nostaa. Tämä toisaalta tuo myös rikoksia pakkokeinojen piiriin, missä samankaltaiset vastaavat rikokset eivät ole tätä ennen olleet. Asianajajaliitto haluaakin kiinnittää vielä huomiota muutamiin yksittäisiin ongelmakohtiin.

Voimassa oleva laki ja direktiivin asettamat velvoitteet

Asianajajaliitto pitää direktiivillä säänneltyjen rikosten rangaistavuudesta säätämistä hyvänä asiana mutta katsoo, että Suomen tulisi EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä määrätietoisesti vaikuttaa siihen, että EU-rikosoikeudessa rangaistusasteikoista päättäminen jätettäisiin säädösinstrumentista riippumatta kansalliselle tasolle. Ehdotetut rangaistusasteikot sopivat huonosti suomalaiseen rangaistusjärjestelmään, ja niiden johdosta joudutaan tekemään keinotekoisia järjestelyjä. Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttu rangaistusasteikkojen systematiikka muuttuu epäjohdonmukaiseksi, ja moitittavuusarvioltaan varsin samakaltaisista menettelyistä on hyvin eritasoisia rangaistusasteikkoja.

Lakimuutoksen toteuttaminen

Nykyisin maksuvälineisiin sovellettavien rikoslain yleisten säännösten (varkaus, väärennys) sijaan säädetään vastaavista teoista rikoslain 37 lukuun maksuvälineisiin sovellettavat erityissäännökset, koska direktiivin enimmäisrangaistusta koskevat velvoitteet olisivat ulottaneet direktiivin vaikutukset useiden rikoslain yleisesti ja laajalti sovellettavien rikosten enimmäisrangaistusten ankaroittamiseen. Tämä on luonnollisesti valintana parempi kuin edellä mainittu vaihtoehto. Kuitenkaan ankaroittamiselta ei vältytä. Törkeän maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistus ehdotetaan korotettavaksi neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta.

Maksuvälinepetoksen valmisteluun voi syyllistyä myös kyseisten välineiden ja tarvikkeiden hallussa pitämisellä, josta harvoin säädetään näin ankaraa rangaistusta. Väärennysaineiston hallussapidosta on nykyään säädetty rangaistukseksi enintään kuusi kuukautta vankeutta. Kahden vuoden enimmäisrangaistus on varsin ankara rangaistus rikoksen tekoon erityisesti soveltuviin välineisiin liittyvästä valmistelurikoksesta. Myös Asianajajaliitto kiinnittää tähän epäsuhtaan huomiota. Oikeuskäytännön yhtenäisyys ja yhdenvertaisuusperiaatteen toteutuminen lainkäytössä edellyttävät sitä, että säännösten rangaistusasteikon soveltamista seurataan aktiivisesti, jotta eri tekemuodoissa rangaistukset asettuvat oikeudenmukaiseen suhteeseen toisiinsa nähden.

Vaikutukset pakkokeinojen käyttöön

Koska rikoksen tutkintakeinot ovat lakiteknisesti varsin pitkälle sidottu niistä säädettyihin enimmäisrangaistuksiin, vaikuttaa rangaistusasteikkojen ankaroittaminen myös pakkokeinojen tulevaan käyttöön. Esimerkiksi maksuvälinepetoksen valmistelun enimmäisrangaistuksen ankaroittaminen kahteen vuoteen vankeutta mahdollistaisi jatkossa kyseisen rikoksen tutkinnassa osin uudet pakkokeinolain tutkintakeinot, jollei asiasta erikseen toisin säädettäisi.

Asianajajaliitto kiinnittää huomiota edellä mainittuun ja siihen, että rangaistusasteikkojen ankaroittamisen vuoksi tiettyjen rikosten johdosta suoritettavien pakkokeinojen käyttö tulee jatkossa todennäköisesti laajenemaan. Tässä tilanteessa tulee aiempaa enemmän kiinnittää huomiota puolustuksen oikeuteen saada käyttöönsä sellainen esitutkinta-aineisto, joka on välttämätön vapaudenmenetyksen laillisuuden riitauttamiseksi kansallisen oikeuden mukaisesti. Samoin tuomioistuinten tekemien pakkokeinopäätösten perustelujen laadulle tulee asettaa entistä korkeammat vaatimukset.

Direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi on jouduttu säätämään uusia säännöksiä, jotta perussäännökset on voitu jättää ennalleen. Tunnuksmerkistöjen osittainen päällekkäisyys saattaa johtaa käytännön ongelmiin esitutkintatoiminnassa ja erityisesti pakkokeinojen käytössä. Tutkittavan epäillyn teon rikosoikeudelliseen rubrisointiin ei saisi vaikuttaa se, että samankaltaisten tunnuksmerkistöjen kohdalla toiseen ei ole käytettävissä pakkokeinoja ja toiseen taas on. On ilmeinen vaara, että esitutkintavaiheessa tulkinta ohjautuu tarkoitushakuisesti sellaisten lainkohtien käyttöön, jotka mahdollistavat mahdollisimman laajat pakkokeinot.

Helsingissä 8. maaliskuuta 2021

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Hanna Räihä-Mäntyharju

asianajaja, Suomen Asianajajaliiton puheenjohtaja

LAATI: Satu Karhunen, asianajaja, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden asiantuntijaryhmässä.

Toivonen Milla
Suomen Asianajajaliitto